

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Lisa Ridzén

TRANORNA FLYGER SÖDERUT (WHEN THE CRANES
FLY SOUTH)

Copyright © Lisa Ridzén 2024

Published by agreement with Salomonsson Agency

Translation Copyright © 2025 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-05714-0

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Kad ždralovi
polete na
jug

LISA RIDSEN

Preveo Miroslav Bašić Palković

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2025.

Za Kamerona

Koliko smo samo srećni što imamo jedno drugo

ČETVRTAK, 18. MAJ

Maštam o tome da ga izbacim iz testamenta i pobrinem se da ne dobi-
je ni cvonjka.

On tvrdi da je isto toliko za moje koliko i za Sikstenovo dobro to što
hoće da ga odvede. Da ne bi trebalo da starci poput mene lunjaju po
šumama i da su psima poput Sikstena potrebne šetnje duže od kratkog
odlaska do puta i nazad.

Gledam u Sikstena, koji je sklupčan pokraj mene na otomanu. Širo-
ko zeva i udobno se namešta s glavom na mom stomaku. Spuštam svoje
otečene prste u njegovu krzno i odmahujem glavom. Šta uopšte zna taj
glupan? Nema šanse da ću mu dopustiti da uradi šta je naumio.

Ingrid uzdiše za kuhinjskim stolom.

„Ne mogu ništa da obećam, Bo, ali daću sve od sebe. Jer ovo nije u
redu“, kaže, zapisujući nešto u dnevnik koji vode negovatelji.

Iscerim se na to, klimnuvši glavom. Ako bi iko mogao da mi pomog-
ne u vezi sa Sikstenom, to je onda Ingrid.

Vatra pucketa, a ja se mučim da otrgnem pogled od plamena koji tre-
peri oko brezovih cepanica. Misli mi odleću ka razgovoru koji sam jutros
obavio s Hansom, i odmah mi se digne pritisak. Šta on misli da je, naš
sin? Nije na njemu da odlučuje gde bi trebalo da živi Siksten.

Načas zažmurim, umoran od silne ljutnje. Slušam Ingrid i njene po-
krete i disanje mi se polagano produbljuje kako mi gnev popušta.

A za njim ostaje da me izjeda taj osećaj koji mi se u poslednje vreme
često javlja. To neko žiganje u grudima koje mi se javi, pa prođe. Osećaj
da bi trebalo drugačije da obavljam stvari.

„Bože, ala si postao natmuren“, rekao mi je Ture pre neki dan preko
telefona, kada sam pokušao to da mu objasnim.

Verovatno i jeste u pravu, mislim se sada, ležeći pored Sikstena i slušajući Ingrid kako se šećka unaokolo.

Jer u toj praznini koju si ti, Fredrika, ostavila za sobom, ja sam počeo da razmišljam o stvarima na koje ranije nikada nisam obraćao previše pažnje. Nikada nisam bio neko ko sumnja u sebe, vazda sam znao šta želim i znao da razlučim šta je ispravno, a šta pogrešno. I dalje to mogu, ali sam počeo i da se pitam.

Počeo sam da se pitam zašto se sve desilo onako kako jeste. Da razmišljam o majci i svom starom onako kako ranije nikada nisam. Ali više od svega razmišljam o Hansu. Ne želim da se sve između nas završi onako kako se završilo s mojim starim.

Ali to njegovo zvocanje u vezi sa Sikstenom toliko me razljuti da ne znam šta ću sa sobom. Neću moći da ispravim ni jednu jedinu prokletu stvar ako mi odvede Sikstena.

„Izvešću ga u jednu kratku šetnju nakon ručka“, kaže Ingrid odlučno zatvarajući dnevnik.

I seva okicama. I ona ima psa, te je uznemiruje sama pomisao da bi mogli da odvedu Sikstena. Prolazi rukom kroz kratku sedu kosu i uzima moj dozator za tablete. Proverava da li je sve u njemu kako treba. Za moje srce i sve ostalo.

„Hvala ti“, kažem i srknem malo čaja.

Da smo imali ćerku, voleo bih da je to bila Ingrid. Bila je ista godina u školi kao Hans, a deda joj je radio u pilani u Ranvikenu u isto vreme kao i moj stari.

Nije nosila jaknu kada je došla danas, samo duksericu od teget fro-tira s amblemom firme za pomoć u kući na grudima, a ja ne mogu da verujem da joj nije hladno. To me u poslednje vreme uvek iznenadi, da nikome izgleda nije hladno. Nekada sam pola godine išao unaokolo bez čarapa, u kratkim bih pantalonama bio već od maja, ali se u poslednje vreme stalno smrzavam. Lekari i negovatelji kažu mi da to tako ide. Da je to normalno. Nema veze što će da otopli, ja ću i dalje ložiti vatru.

Kad ždralovi polete na jug

Ti si oduvek bila zimogrožljiva, Fredrika, naježila bi se čim malo za-
hladi. Obično su te držali u jednom od tvojih starih vunenih džempera
na kopčanje kad god bismo ti došli u posetu.

Ingrid se mršti, a čini mi se i da mrmrlja nešto u vezi s pilulama u
blisterima. Jednoga će dana i ona početi da drhti kao izgladnela šljuka.

Još jednom proverava dozator, pa vadi telefon da proveru da je neko nije
zvao. Sine mi da ja uopšte i ne znam da li ima i sama porodicu – ili sam
prosto zaboravio? Zapazio sam po načinu na koji ljudi reaguju na moja
pitanja da sam postao zaboravan. Što Hansu, čini mi se, posebno smeta.

„Maločas si me to pitao“, uvek mi odbrusi.

Ingrid me nikada ne natera da se osećam blesavo na takav način.

Proučavam je pomerajući noge, ispružene na jednom od tvojih sta-
rih jorgana. Siguran sam da ima prelepu decu. Srdačnu i lepo vaspitanu.

Pružam ruku ka čaši supe od šipka koju mi je ostavila ranije na stolu,
pa ispijam jedan veliki gutljaj te hladne, guste tečnosti. Supa od šipka ima
jedan od retkih ukusa koji mi još prijaju. Toliko mi drugih stvari sada
ima drugačiji ukus. Ne mogu više recimo da jedem kolače sa šlagom jer
mi imaju ukus na buđ, ali ih Hans i dalje uporno kupuje.

„Toliko si smršao“, kaže. Kao da je moja krivica što mi se mišići sta-
njuju. Kao da sam ja izumeo starenje, propadanje tela.

Spuštam čašu na sto i donjom usnom kupim supu s brkova.

Ingrid odlazi do peći da doda još par cepanica. Zna šta radi. Ona i onaj
njen brat zapravo imaju cirkular za drva, onaj što može da pila i prepolovlja-
va drvo za ogrev. Dvanaest tona težak. Roditelje joj nisam znao, ali znam
ko su bili. Oboje su rano umrli, pa je Ingrid preuzela porodičnu farmu.

Neki drugi negovatelji nemaju pojma kako se loži vatra, i uvek sta-
ve brezovu koru na dno umesto da naprave gomilicu i zapale je odo-
zgo. Ranije sam ih ispravljao, ali mi je posle nekog vremena dojadilo.
Ovi mlađi posebno mi deluju kao izgubljen slučaj. O mom starom bih
svašta mogao da kažem, ali me je bar naučio kako valjano da založim
vatru. Ovi danas mlađi, oni uopšte ne razmišljaju dalje od sutra. Sve im
je servirano na tanjiru, i ne umeju da urade ništa od onoga što smo mi

naučili još kao balavurdija. Šta bi radili ako bi se nešto veliko desilo? Ako bi nestalo struje, ili se prekinulo snabdevanje vodom? Obrušili bi se kao kula od karata, svi redom.

Pogled mi se zaustavlja ponovo na vatri. Mislim da bih dosta mogao da izdržim na vodi s izvora, ložeći cepanice u peći i jedući hranu iz podruma. Plamen bojažljivo zahvata brezovu koru i ubrzo se pretvara u razbuktalu vatru. Treperavi žuti odsjaj podseća me na Hansa i to kako je sedeo omađijan pred vatrom kao mali. Dok se još ugledao na mene, pa bi načuljio uši svaki put kada progovorim.

„Hans kaže da i peć treba da prestanem da koristim. Ne želi on samo Sikstena da odvede, hoće da mi oduzme i moja drva.“ Kikoćem se, mada mi se ono žiganje vraća u grudima. „Misli da bi umesto toga trebalo da odvrnem radijatore, da mogu to sebi da priuštim.“

„Znam“, odgovara Ingrid ispirajući tanjir. „Ali to on tako zbog zabrinutosti, znaš i sam. Brine ga da ćeš zaboraviti na cug u peći ili da ćeš pasti dok unosiš drva, dok si napolju sa Sikstenom.“

Ili se možda prosto radi o sebičluku i bandoglavoj tupavosti, mislim se, ali držim jezik za zubima.

„Zaboravi prosto na drva, Bo. Mi ti toliko često navraćamo da ćemo brzo primetiti ako ti bilo šta treba.“

Dižem ruku, taknem se po bradi i kažem, mrmljajući, da Hansa nije briga za to, ali me Ingrid izgleda ne čuje.

„Večeras će doći Eva-Lena“, kaže nešto kasnije.

Osećam nalet besa i klimam glavom zatvorenih očiju, ali znam da će me san ubrzo stegnuti u svom opuštajućem stisku.

Eva-Lena počela je da mi dolazi nakon što se Ingrid okliznula na poledici i polomila stopalo. Nije nedeljama radila, što je značilo da sam morao da trpim tu bahatu kobilu umesto nje – a kao da to samo po sebi nije dovoljno, još je i sa Fresena*.

* Švedsko ostrvo poznato po tome što se na njemu nalazi bolnica za duševne bolesti ozloglašena po tome što su na njenom posedu pronađeni grobovi preko 50 bezimernih pacijenata za koje se ne zna kako su izdahnuli. (Prim. prev.)

Kad ždralovi polete na jug

Posećuju me četiri puta dnevno, kao ispomoć u kući. Kada je Hans prvi put izneo tu zamisao, otprilike šest meseci nakon što si nas napustila, mislio sam da je to potpuno blesavo. Nasmejao sam mu se u lice, štaviše, mada mi posle jeste bilo žao. Nije, pretpostavljam, ništa loše mislio.

To je bilo dok sam još imao kontrolu nad svojim životom.

Sva sreća pa imam Turea. On se s negovateljima nosi mnogo duže nego ja. Jedan od lekara prisilio ga je da ih uzme nakon što su ga uneli u bolnicu posle pada. Neki žutokljunac koji je rekao da ga brine to što Ture živi sam i nema nikoga da mu pomogne oko kupovine. Nije mu bilo važno što je ovaj veći deo života proveo živeći sâm; Ture se ubrzo zatekao u situaciji da mu se drugi vrzmaju po kući na svakih nekoliko sati.

Tuširanje je jedna od stvari koje mu se ne sviđaju. Mene iskreno i nije briga što me gledaju golog, ali Tureu je neprijatno. Kaže da mu je žao svakoga ko mora da gleda njegovo klecavo staro telo.

Ne, mene najviše brine loša ravnoteža. Da je nešto bolja, vođenje Sikstena u duže šetnje bilo bi prosto kao pasulj. Ne bi se dizala graja oko njega, i ja ne bih morao da se ljutim toliko na Hansa.

Pored Ingrid, Johana mi je omiljena. Otprilike je istih godina kao Elinor, dole s puta Belviken. Krupna i bučna, baš kao i majka joj. Nikada ne znaš šta će joj na usta izaći, a i zasmeyava me iako ja sada i nemam oko čega da se smejem. Tureu nova privremena ispomoć dolazi izgleda svaki drugi dan, ali, da se to meni dešava, ja bih se odmah našao na prokletoj vezi s načelnikom. Zar je mnogo tražiti da ti po kući ne marširaju potpuni neznanci?

„Ubaciću još koju cepanicu pre nego što krenem, da možeš odremati ako hoćeš“, kaže mi Ingrid ustajući od kuhinjskog stola. Nisam ni primetio kad je sela.

Sklanja tanjir i escajg koji je koristila kako bi mi isekla sendvič na komade veličine zalogaja. Ostala su mi dole samo još dva zuba, pa mi treba dosta vremena za žvakanje ako mi sve ne isecka. Hans mi stalno zvoca da treba da odem da mi naprave zubni most, ali ja ne vidim u čemu bi bio smisao toga. Bacanje para, a nije da mi je još mnogo vremena preostalo.

Osim toga, meki sir koji mi daju i nije tako loš. Nije tako dobar kao oni tvrđi, ali ne možemo baš sve imati.

Siksten mi se pribija uz nogu i ja osećam bol u grudima. Iznenadan poriv da popričam s tobom. Mada nije da smo ikada bili od onih koji mnogo pričaju. Ti bi rekla da ja svakako jesam još u stanju da unesem drva i da izvedem psa u šetnju, da je dovoljno da odemo do ivice šume i da ga pustim da obavi tamo šta ima.

Prošlo je više od tri godine otkako si se preselila, otkako si mi uputila onaj potpuno zbunjeni pogled kada je naš sin došao po tebe. Rekao je da je došlo vreme da pođeš i da će ti tamo biti bolje.

Bilo mi je jasno da mu nisi poverovala. Da bi radije ostala tu sa mnom, gde ti je sve poznato. Zadržao sam nekoliko trenutaka pogled na tebi, ali sam i ja više od svega želeo da ostaneš. No, ipak sam te uhvatio za ruku, nežno je stisnuo i rekao:

„Hans je u pravu, tamo ćeš biti mnogo srećnija.“

Svaki atom moga bića protivio se tome, ali sam znao da se ne mogu brinuti o tebi.

Hitro bacam pogled u teglu na stolu i potom u Ingrid. Ne mogu sam da je otvorim, prsti su mi previše ukočeni i slabi da bih njima mogao da uhvatim poklopac. Šake su mi i dalje velike kao poklopac ve-ce šolje, ali snage u njima više nema i ja ne mogu ni da savijem prste kako valja.

„Prsti kao kobasice uobičajeni su za nekoga vaših godina i vaše zdravstvene istorije“, rekao mi je lekar poslednji put kada sam bio kod njega.

Ingrid je pokušala da pronade neku teglu koja se lakše otvara, ali je dovoljno dobro zatvorena da tvoj miris ne izvetri napolje, ali ni s tim nisam mogao da se snađem.

„Trebali ti pomoć oko tegle?“, pita me leđima okrenuta od mene.

Hitro obaram pogled. Toliko mi je puta pomagala s njom, ali me je i dalje sramota. Držati maramu svoje senilne žene u tegli samo da bi mogao da upamtiš njen miris suštinski je, na kraju krajeva, patetično. Zato Ingrid jedina za to i zna. Bilo bi me sramota čak i pred tobom. Nismo

Kad ždralovi polete na jug

bili od onih koji šapuću jedno drugom kojekakve slatke reči na uho. Nikada nam takve stvari nisu bile potrebne.

Ingrid otvara poklopac i pruža mi teglu, pa se okreće i nastavlja sa brisanjem radne površine.

Duboko udišem kroz tkaninu. Žmurim i dopuštam da moji kapci zarobe nalet peckanja. Niko mi nikada nije rekao da je normalno da čoveku od starosti suze oči, da suze nađu uporište u bukvalno svakom sećanju.

Ti si ovu maramu kupila na prolećnom vašaru u gradu, još dok je Hans bio premali da bi mogao sam da hoda. Bio je u kolicima koja smo nasledili od komšija preko puta. Pamtim njihove velike točkove. Savršena za šetnje po šljunku, rekla si. Marama je prvobitno bila tamnocrvena, ali si je ti tokom godina iskrpila s mnogo šarenih zakrpica. Svaki put kada bi bilo hladno, ti bi je obavila oko vrata, a kada bi bilo toplo, vezala bi je oko ramena.

„Zar ne želiš i ovo da poneseš?“, pitao sam te dok si poslednji put napuštala kuću. Nakon što ti je Hans pomogao da spakuješ torbu za Brunkulagorden.

Okrenula si se i meni se u deliću sekunde pričinilo da si ponovo tu, da ćeš reći hvala i nasmešiti se onako kako si uvek radila kada bih se ja setio nečega što si zaboravila. Ali samo si se zagledala u mene s bledim izrazom lica, kao da u ruci držim neki potpuno strani predmet.

Ne usuđujem se da maramu predugo držim van tegle, jer želim da se miris očuva. Ti mirišeš skroz drugačije pošto su ti zamenili sapune i kreme. Tvoj mozak nije jedino što je senilnost izmenila.

Guram maramu u teglu i uspevam da zavrtim poklopac na njegovo mesto. To je mnogo lakše nego otvaranje. Potom je spuštam na sto tako da Ingrid može da je još zategne, i prislanjam se glavom na jastuk.

Zvuk njenog pranja posuđa dođe mi kao uspavanka, a zanesem se i vatrom, pa gotovo i ne primećujem kada me pozdravlja i zatvara vrata za sobom.

Letnje noći su sve svetlije, ali je u kuhinji mračno. Tu imamo samo par manjih prozora, a smeđa tavanica proguta svaku svetlost koja uspe da se probije unutra.

Vatra i dalje pucketa, Siksten duboko diše. Češkam ga iza uveta i po vratu. Krzno mu je tamo meko i paperjasto, kao što mu je bilo posvuda kada je bio štene. Bila si skeptična kada su nas Fredriksonovi pitali da li želimo novo kuće. Bio je to već sedmi pas kojeg smo uzeli od njih. Mora da su odgojili bar stotinu goniča losova za pomoć u lovu. Smatrala si da smo prestari za još jednog, s čime se Hans složio. Ja sam smatrao da ste vas dvoje smešni, pa vas nazvah pesimistima.

Jednoga dana pukao mi je film za večerom, pa sam pitao u čemu je kog vraga smisao života ako sam prestar da imam pašče. Zar treba samo tako da sedimo i čekamo da umremo? Nekoliko dana kasnije, Hans nas je odvezao do Fredriksonovih u Fokeru, a kada sam podigao Sikstena s prednjeg sedišta i spustio ga tebi u ruke, ti si se takođe predomislila. Čak si otišla do Lašonovih da uzmeš malo džigerice za sušenje, kako bismo imali čime da ga izdresiramo. To je bilo skoro godinu dana pre nego što smo zapazili prve simptome.

Nežno stisnem Sikstenovo uho, a on i dalje tiho hrče. Taj pokret me podseti koliko su mi prsti ukočeni. Morao sam prestati da pijem lekove za reumu kada sam počeo da pijem pilule za srce. Ali, ako ništa drugo, bar me ne bole previše.

„Kada već dođe do toga, i nije teško odlučiti se između vašeg srca i zglobova, zar ne?“, pitao me je lekar na zamenu s osmehom.

Umreti od srčanog udara verovatno i ne bi bio loš način za umiranje, imao sam dovoljno vremena da zaključim pre nego što će me prekinuti u razmišljanju.

„Ako nemate više nijedno drugo pitanje, mislim da smo za danas završili“, rekao mi je, okrećući se prema svom monitoru.

Toliko je žestoko zakuckao prstima po tastaturi da sam pomislio da mu se žuri, kao da ima pametnija posla. Tanka, seda kosa ličila mu je na gadnu kapicu za tuširanje na toj njegovoj okruglastoj glavi. Mora da mu se bliži penzija, pomislih. Čuo sam da lekar na zamenu zaradi mesečno onoliko koliko sam ja zarađivao za godinu dana u pilani. Kada

Kad ždralovi polete na jug

sam pitao gde je moj uobičajeni lekar, rekao mi je da mu je majka došla iz Jemtlanda. Kao da bi mene bilo briga.

Htedoh da ustanem, da mlatnem štapom po stolu i pitam kako kog đavola može biti normalno da imaš šake kojima čak ni poklopac tegle s haringama ne možeš da otvoriš. Da moraš da biraš ili to ili da crkneš. Ali reči koje sam tražio odlepršale su daleko od mene.

Poželeo sam da Hans ustane i kaže da odbijamo da prihvatimo tako nešto. Da me uhvati podruku i reši sve – kao što sam ja uradio kada ga je onaj mali iz komšiluka gađao šiškarkama na autobuskom stajalištu. Zgrabio sam tog malog za džemper i gurnuo ga u jarugu. Ali Hans mi je samo dodao jaknu, pa je ustao i odvezao nas kući.

Siksten glasno hrče, pa ga ponovo stisnem za uho. Još uvek mogu poprilično dobro da ga stegnem palcem i prstima. Ingrid kaže da umem jače da štipnem od većine osamdesetdevetogodišnjaka, ali tvoje šake su jače, Fredrika. Osoblje iz Brunkulagordena kaže mi da bi verovatno trebalo da me bude sramota, ali tako se obradujem kad čujem da umeš da ih štipneš toliko jako da ti prsti pobele.

13.30

Bo je hteo gratiniranu ribu za ručak i kafu s mnogo šećera. Dunuo je u flašu da izbací šljajm i pričao o Sikstenu. Hoće da zapišem da ga nervira što određene osobe misle da ga treba premestiti odavde. S vatrom sve u redu.*

Ingrid

* Duvanjem u bocu s vodom povećava se pritisak u disajnim organima, što onda rastvara i širi disajne kanale i pomaže pri izbacivanju šljajma pomoću iskašljavanja kod starijih pacijenata. (Prim. prev.)

SUBOTA, 20. MAJ

12.30

Vreme za ručak: mučkalica od mesa i krompira, i cvekla. Boa muče oči, kaže da mu je vid zatamnjen. Moram da zovem okružnu bolničarku u ponedeljak.

Kale